

sarium est, specialiter credere, aut sperare, diatus terminus ejus est finis intrinsecus illius; sic igitur remissio pœnae est intrinsecus finis indulgentiae; unde verissime dicitur indulgentia concedi propter liberandum hominem a tali reatu pœnae vel a purgatorio, etc.; quod si quis dicat, remissionem pœnae esse ipsammet indulgentiam, ideoque non posse esse finem ejus, negandum id est, nisi large nomen causæ effectui tribuatur; proprie enim remissio pœnae non est indulgentia, sed effectus ejus; indulgentia vero est, vel absolutio per quam fit talis remissio, vel tale suffragium quo comparatur. De hoc ergo fine nihil habemus, quod addamus his, quæ de effectu indulgentiae diximus. Inquirimus igitur in praesenti, an præter hunc finem necessarius sit alius extrinsecus, qui moveat concedentem ad indulgentiam præstandam et qualis ille futurus sit, quamque necessarius sit, scilicet, ut concessio honesta sit, an vero etiam, ut valida sit, simulque attingenda erunt aliqua de causis indulgentiarum, quæ sunt in usu, an sufficientes sint.

SECTIO I.

Utrum ad concedendam indulgentiam necessaria sit aliqua causa finalis, quæ moveat concedentem.

4. Ratio dubitandi. — Ratio dubitandi esse potest, quia indulgentia secum habet intrinsecum motivum sufficiens, quale est liberare proximum a tali miseria; ergo illud satis est ut talis concessio honeste fiat, et a fortiori, ut fiat valide, quia actus jurisdictionis invalidus nunquam honeste fit, per se loquendo, et seclusa ignorantia. Prima consequentia patet, quia ut actus sit honestus ex parte finis, satis illi est habere intrinsecum motivum honestum; supponimus enim ex parte aliarum circumstantiarum non habere inordinationem aliquam; nam hoc etiam accidentarium et extrinsecum esset. Antecedens patet, tum quia in ipso, cui conceditur indulgentia pro se, vel pro alio, ut honeste operetur ad illam lucrandam, sufficit quod id faciat, ut se, vel proximum liberet a tali debito, etiamsi nullum aliud extrinsecum motivum habeat; ergo in concedente erit illud etiam sufficiens motivum. Tum etiam quia in eleemosyna corporali sufficiens motivum ad honestatem ejus est liberare proximum a tali miseria, et in eleemosyna spirituali, quæ fit per alia suffragia, simile aut proportionale motivum est sufficientissimum, et in sacramento pœnitent-

DISPUTATIO LIV.

DE CAUSA FINALI, PROPTER QUAM CONCEDI POSSUNT
AG DEBENT INDULGENTIAE.

Finis intrinsecus indulgentiae quis. — Post materialem causam indulgentiarum, dicendum videbatur de formali; sed quia illa nihil aliud esse potest, nisi actus quidam cause efficientis indulgentiam, ideo commodius infra post efficientem causam de illa forma disputabimus. Hic ergo incipimus agere de causis extrinsecis indulgentiarum, quarum prima est finis, qui in hac disputatione explicandus est. Distinguere autem oportet duplum finem, intrinsecum, vel extrinsecum. Intrinsecus finis indulgentiae dici potest ipsem effectus proximus ejus, sicut in omni actione imme-

fie optimum motivum absolutionis est liberare proximum a miseria peccati, illudque sufficit, supposita dispositione et capacitate subjecti; ergo idem dicendum est in praesenti, sive indulgentia intelligatur fieri per modum suffragii et eleemosynæ, sive per modum absolutionis; nam etiam supponitur subjectum capax et dispositum, neque propter extrinsecum finem redditur magis capax, magisque dispositum. Denique Christus Dominus absolute concessit facultatem Petro dicens: *Quodcumque solveris neque addidit restrictionem, quod solveris ex causa seu fine extrinseco honesto; ergo non est a nobis addenda illa restrictio, quandoquidem neque ex natura rei necessaria est ad honestatem actus, ut ostensum est.* In contrarium autem est, quia, si hujusmodi finis non esset necessarius, ut concessio indulgentiae sit rationabilis et prudens, posset Pontifex sua voluntate spoliare purgatorium, vel omnibus rite confitentibus totum reatum pœnam remittere, eo tantum fine, ut eos illo malo liberaret; consequens autem est plane absurdum.

2. Causam piam esse necessariam ad indulgentiam licite concedendam. — *Objectio.* — *Solutio.* — *Cur Deus pœnam possit absque causa condonare, non vero Pontifex.* — Dicendum ergo est, necessariam esse causam aliquam honestam, ac piam, ob quam expedit indulgentiam ejusque effectum concedere, quæ distincta sit ab ipso effectu, seu fine intrinseco indulgentiae. Hæc est communis sententia omnium scriptorum in hac materia. Et a posteriori optime convincitur argumento facto. Ratio vero a priori est, quia hæc potestas data est Ecclesiæ in aedificationem, et non in destructionem; concessio autem indulgentiae solum propter seipsam, ut sic dicam, et suum effectum sine alia causa, esset in destructionem et perniciem fidelium; sic enim neque in hac vita, neque in purgatorio pœnas timerent, cum scirent juste et sancte posse illis liberaliter condonari; ergo etiamsi Christus id expresse non declaraverit, potest illa ex extrinseca ratione sua secum affert illam conditionem. Præterea, Deus ipse, licet sit infinite misericors et liberalis, non statim remittit omnem pœnam temporalem, ut homines liberet a tali miseria, sed in hoc servandum putat justitiae ordinem; ergo multo minus potest Pontifex licite id facere. Patet consequentia, quia in hoc se gerit, ut minister Dei, qui tenetur voluntati ejus sese accommodare. Dices, esto de facto Deus non faciat regulariter: certum est tamen posse id

3. Objectio. — *Solutio.* — Quod tandem in hunc modum explicari potest: nam vel indulgentia consideratur ut absolutio, vel ut dispensatio thesauri per modum suffragii. Prior modo manifestum est requiri causam, quia est actus judicis ut sic; judex autem non potest prudenter absolvere reum, solum ut ipsum a pœna liberet absque alia ratione, quod maxime locum habet in inferiori judice, qui judicare tenetur secundum leges superioris. Imo nec ipse superior (secluso Deo propter supremum dominium) potest sua voluntate absolvere reum, nulla habita ratione communis boni; hac enim ratione non potest Pontifex etiam in propriis legibus licite dispensare sine causa. Et confirmatur, nam hac ratione, quamvis sacerdoti absolute data sit potestas remittendi peccata, non est tamen ei liberum absolvere a tota pœna hominem etiam contritum, si non est sufficienter dispositus ad totum illum effectum. Dices, hoc argumentum vel nihil probare, vel posse in contrarium retorqueri; nam confessor propter nullam causam extrinsecam potest absolvere pœnitentem a tota pœna, si ejus contritio non est sufficientis dispositio ad tantum effectum; ergo etiam per indulgentias non poterit dari absolutio a tota pœna, propter extrinsecam causam, nisi in recipiente sit aliqua interna dispositio proportionata ad il-

lum effectum. Vel si assignetur diversa ratio, quia absolutio sacramentalis est puræ justitiae juxta legem præscriptam in institutione sacramenti, absolutio autem in foro indulgentiæ est potius benignitatis, hinc non solum evertitur argumentum, sed etiam videtur concludi non esse necessariam aliam causam præter ipsammet benignitatem et liberalitatem. Respondeo diversam quidem intercedere rationem, exemplumque non esse sumendum, ut omnino simile, sed ut proportionatum; nam sicut in judicio pœnitentiarum causa proportionata talis remissionis est talis dispositio pœnitentis, ita in præsenti foro causa proportionata est aliquod aliud bonum pertinens ad pietatem et honorem Dei; nam, licet in hoc foro non attendatur ratio justitiae particularis, quæ consideratur per proportionem ad particularem dispositionem pœnitentis, non excluditur tamen ratio justitiae communis seu legalis, quæ postulat, ut hujusmodi benigna remissio non fiat sine judicio et consideratione communis boni, quoniam aliter facia non esset liberalitas, sed prodigalitas, neque esset benignitas, sed crudelitas, quia tolleretur vitiorum correptio. At vero si consideretur indulgentia, ut dispensatio thesauri ad subveniendum indigenti, etiam sub ea ratione requirit modum et ordinem, ut recte fiat, quia modus et ordo maxime consistit in legitima causa; nam hac seclusa, nullum principium superest, ex quo talis moderatio sumi possit, sed sine ullo termino posset fieri talis remissio, quod per se constat esse valde absurdum, ut declaratum est.

4. *Rationi dubitandi satisfit.*—Ex his facilis est responsio ad rationem dubitandi in principio positam. Nam, licet sublevare miseriā indigentis per se honestum sit, si recte ratione mensuratur, tamen suam etiam moderationem seu proprium medium requirit, peccarique in eo potest per excessum, sicut et per defectum. Præsertim, si quis non sit dominus, sed dispensator bonorum, quæ distribuit; tunc enim ut subventio sit honesta, non satis est ut indigenti fiat, sed necesse est ut fiat juxta rationabilem voluntatem domini, qui dispensationem commisit. Ac præterea subsidium collatum alteri, ut liberaliter et sine ullo onere ab aliquo malo liberetur, non semper est per se honestum, quando illud malum majorem habet rationem boni, aut respectu ejus, qui illud patitur, aut respectu boni communis. Hæc autem in præsenti concurrunt, nam Pontifex

concedens suffragium indulgentiæ, non est dominus, sed dispensator; voluntas autem Christi est ut rationabiliter dispensemur. Item malum pœnae temporalis, licet respectu peccatoris incommodum sit, tamen respectu boni communis est magnum et necessarium bonum, cui periculum crearetur, si malum illud gratis et sine causa tolleretur per alienum subsidium; non est ergo illud sufficiens motivum, nisi conjugatur alia causa, quæ compenset illud communie bonum.

5. Quapropter non est simile de ipso, qui indulgentiam lucrat, tum quia ad ipsum non spectat munus dispensandi thesaurum, aut habere in hoc negotio curam justitiae legalis, sed patiendi privatam satisfactionem, seu solvendi proprium debitum prout comode potuerit; tum maxime quia ipse jam supponit satisfactionem communem, legitimate sibi applicatam, et ideo sufficienti intentione operatur, si propter suum spirituale commodum operetur. De eleemosyna autem corporali jam dictum est. Quod si argumentum fiat de suffragio spirituali facto ex propria satisfactione et propria voluntate, etiam de illa non est similis ratio, tum quia fit de propriis bonis, quorum homo est suo modo dominus; tum quia non est actus justitiae legalis, sed private charitatis seu misericordiæ; tum quia ex illo nullum sequitur commune nocumentum, etiamsi solum fiat propter commodum illius animæ cui offertur. Et quoad hoc etiam non est similis ratio de absolutione sacramentali; nam per illam non fit proprie dispensatio aliqua ad arbitrium concedentis, sed aufertur juridica sententia juxta leges a Christo statutas; et ideo, ut honeste exerceatur, non requirit aliquam extrinsecam causam præter intrinsecam rationem justitiae, quam includit, quæ redundat in commodum pœnitentis, et in honorem Dei, et propter utrumque motivum potest honeste fieri. Concessio autem indulgentiæ includit dispensationem quamdam arbitriam, id est, arbitrio Pontificis relictam, ideoque, ut honeste fiat, requiritur ut tale arbitrium ex aliqua legitima causat fiat. Unde qui de confessore putant habere potestatem imponendi majorem vel minorem satisfactionem pro tota pena debita, consequenter dicere debent, per se loquendo, debere imponere adæquatam satisfactionem, neque posse illam in minorem commutare, nisi ex aliqua legitima causa ad illud forum pertinentie.

6. *Indulgentiam debere concedi proportionatam ad causam.*—*An data proportionata causa concessio indulgentiæ recte fiat?*—Atque hinc infertur causam hanc debere esse proportionatam indulgentiæ, quæ conceditur, seu quantitatæ ejus, ut concessio prudens sit et recte facta; nam quo major sit remissio, sive intensive, id est, quoad gravitatem pœnae, sive extensive, id est, quoad plures personas vel actus, eo major requiritur causa cum proportione, quod facile patet rationibus factis; et ex ipsa generali ratione prudentis operationis ac dispensationis constat, causam seu finem debere esse proportionatum actioni. Sed quæreret tandem aliquis, an talis causa semper sit sufficiens, ut concessio indulgentiæ recte fiat. Respondeo, aliud esse de actione hac secundum se, aliud, ut egreditur a concedente. Priori ratione sufficit prædicta causa ad honestatem actionis, quantum est ex se, seu ex suo genere; et hoc modo tunc loquimur, quia hæc consideratio est per se, reliqua vero sunt per accidens, quæ non eadunt sub scientiam. Unde posteriori modo de illa loquendo necessarium est, ut ex parte operantis non adjungatur aliqua alia circumstantia, vel prava intentio. Fieri enim potest, ut ad concedendam indulgentiam subsit causa sufficiens, et tamen quod dispensator illum concedat propter avaritiam, ambitionem, vel quid simile, quæ quidem intentio reddet ejus actionem turpem, quamvis concessio ipsa secundum se spectata sit legitima et rationabilis.

SECTIO II.

Utrum legitima causa ita sit necessaria ad indulgentiam, ut sine illa concessa sit nulla.

1. *Ratio prima dubitandi.*—*Exemplis idem confirmatur.*—Ratio dubitandi est, quia multa illicite fiunt, quæ tamen facta tenent; ergo, quamvis talis indulgentia illicite concedatur, nihilominus valida esse poterit; nam in concedente est potestas, et voluntas, quantum est ex se efficax, et nullum est principium sufficiens, quod illam irritam faciat, etiamsi reddat illicitam. Quod variis exemplis confirmatur. Primum, excommunicatione injusta est valida, si procedat a potestatem habente, propter quod timenda dicitur. Et majori ratione absolutio a simili excommunicatione a pastore concessa, etiamsi fortasse sit injusta, valida est. Deinde, dispensatio in jejunio, vel alia simili lege, non potest recte sine causa

fieri, et tamen si fiat, valida est, dummodo fiat ex plena voluntate habentis potestatem. Et ex hoc exemplo sumitur nova ratio; nam quando defectus est tantum contra justitiam legalem, et non includit injuriam contra commutativam, non irritat actionem, ut ex dictis exemplis constat; sed indulgentiæ concessio, sine justa causa, solum est contra justitiam legalem, et rectam gubernationem; ergo.

2. *Confirmatio.*—Responderi potest dispensationem in illis legibus non ex eo capite esse validam, sed quia est dispensatio tantum in jure humano, indulgentiam autem includere dispensationem in jure divino. Sed hæc aut est petitio principii, aut oportet ostendere, quod sit hoc divinum jus, qui per indulgentiam derogatur. Nam, si dicatur esse prohibitio divina de distribuendo, vel applicando thesauro sine hujusmodi causa, petitur principium; nam hoc est, quod inquirimus, ei oportet ostendere, ubi sit hoc divinum jus; præter hoc autem nullum aliud excogitari potest, cui indulgentia repugnet. Et præterea adhuc illo admisso, non videtur sufficiens, ut talis actio irrita sit; nam collatio beneficij facta minus digno, vel etiam indigno (ut quidam volunt), valida est, quamvis sit contra divinum jus prohibens injustam distributionem; ergo similiter erit in præsenti valida dispensatio, tametsi injusta; nam, si violatio juris divini contra justitiam distributivam non irritat actionem, cur violatio divini juris, quæ per indiscretam indulgentiam fit, illam reddet invalidam, cum solum sit contra convenientem liberalitatem, et ad summum contra justitiam legalem? Tandem confirmatur ab inconvenienti, quia, si valor indulgentia penuderet ex causa, vix possent pastores Ecclesiæ prudenter illam concedere, cum obscurissimum et incertissimum sit de tali causa judicium; et similiter fideles nunquam possent satis firma fiducia et pacata conscientia indulgentias lucrari, aut de illis fidere; ergo ad vitanda hæc incomoda, verisimile est Christum Dominum dedisse Vicario suo hanc potestatem, ut ea utendo semper validum actum faceret, quanquam ea uti non debeat nisi ex legitima causa; hæc enim non repugnat, et alias videtur utrumque conveniens ad majus commune bonum.

3. *Prima sententia.*—*Vera sententia.*—Nonnulli antiqui dixerunt, piam causam non esse de substantia indulgentiæ, seu necessariam ad valorem ejus, etiamsi non negarent

esse necessariam, ut recte concedatur. Ita refert Paludanus, in quarto, dist. duodecima, nullum tamen nominat auctorem, neque ego ullum reperi; nam, licet aliqui Majori hoc attribuant, falso tamen; nam ipse etiam, dist. 12, q. 2, illam sententiam refert, et falsam esse affirmat. Omnes ergo Doctores, tam Theologii quam Canonistae (quos ex parte referemus sectione sequente), consentiunt, piam causam esse necessariam ad valorem indulgentiae. Fundamentum præcipuum hujus sententiae est, quia Summus Pontifex non est dominus, sed dispensator tantum Ecclesiastici thesauri, juxta illud primæ ad Cor. 4: *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei;* et 1 Petri 4: *Sicut boni dispensatores multiformis gratia Dei.* Ergo non potest suo arbitratu facere dispensationem validam, sed solum juxta Domini voluntatem et intentionem; nam facultas dispensatoris ex ratione sua non amplius extenditur. Ut, verbi gratia, si paterfamilias suas pecunias committat famulo, ut eas inter hos vel illos pauperes distribuat, ipse vero in alios usus eas consumat, non solum male faciet, sed etiam nihil faciet, et tam ipse quam illi qui eas receperunt, ad restitutionem tenebuntur, per se loquendo. Idem est de curatore in testamento relicto, quia nisi legata distribuat juxta testatoris voluntatem, non solum male faciet, sed etiam nihil faciet. Est etiam simile: si quis alicui committat, ut nomine suo remittat debitum sub hac vel illa conditione, ipse autem simpliciter remittat, nulla habita ratione talis conditionis, nihil faciet; quia non ut dominus, sed ut minister remittit, et non impleta conditione, voluntas domini nulla est, quia conditionalis nihil ponit in esse; sine voluntate autem domini nihil valide fieri potest de rebus ejus. Idem ergo in præsenti concluditur, applicando omnia dicta cum proportione. Et confirmatur, nam ipsimet Pontifices fatentur se non habere potestatem hanc, nisi sub hac conditione concedendi indulgentiam ex rationabili causa. Ita expresse declaravit Clemens VI, in Clement. *Unigenitus*, de Pœnit. et remission., et Leo X, in epistola saepè citata ad Cajetanum. Indicatur etiam in Concilio Constantiensi, sess. ult., dum dicitur suspectos de heresi interrogandos esse, an credant habere Pontificem potestatem ad concedendam indulgentiam ex causa rationabili.

4. *Difficultates quædam contra fundatum positum.* — Hoc vero fundamentum non-

nulla indiget majori expositione; nam, licet dispensator operari debeat juxta voluntatem et intentionem domini, haec tamen intentione non semper est æque efficax, ita ut conformitas cum illa sit necessaria ad valorem operis, etiamsi ad aliquam honestatem necessaria sit. Quando enim dominus præcipit dispensatori, ut thesaurum suum inter pauperes distribuat, sine dubio intendit, ut prudenter id faciat, magis indigentibus amplius tribuendo; nihilominus tamen etiamsi in hoc erret, plus tribuendo amicis, vel cognatis suis, etiamsi minus indigeant, actio valida est. Similiter, si dominus præcipiat œconomico, ut triticum vel aliquid simile emat, intendit absque dubio, ut opportuno tempore, et moderatissimo pretio, quoad possit, illud emat; si autem œconomicus parva adhibita diligentia, rigoroso pretio, non tamen injusto, illud emat, actio valida est, quia licet non se gerat ut fidelis dispensator et prudens, non tamen simpliciter ut injustus. Quanquam ergo in præsenti constet dispensationem indulgentiae sine causa factam non esse juxta Christi intentionem, adhuc tamen probatum non est, talem esse intentionem illam, ut irritet factum, quia conformitas cum illa solum videtur pertinere ad quamdam fidelitatem et prudentem dispensationem. Nec testimonia Pontificum hoc satis convincunt; affirmant enim, datam esse illis hanc potestatem, ut ex rationabilibus causis illa utatur; non tamen affirmant hanc conditionem eo sensu, et rigore esse adjectam, ut si non impletatur, irritet factum.

5. *Expediuntur difficultates, et fundatum positum amplius exponitur.* — Addendum est ergo hanc conditionem esse de substantia hujus actus, et hoc modo requiri ex intentione Christi, quæ non ex speciali revelatione, sed ex ipsa rei natura, tali potestate supposita, colligenda est. Nam illa conditio, quæ est omnino necessaria ad finem principalem, propter quem conceditur potestas, necessaria est ad substantiam et valorem actus talis potestatis; sed in præsenti hujusmodi est illa conditio; ergo. Major per se nota est in terminis. Minor autem probatur primo ex illo fine generali, quod potestas hæc data est in ædificationem, non in destructionem, 1 ad Cor. 4, 2 ad Cor. 10. Sed ad hunc finem necessarium est ut indulgentiae non concedantur sine rationabili causa, quia alias omnino enervaretur Ecclesiastica disciplina, ut dicitur in cap. *Cum ex eo*, de Pœnit. et re-

miss. Secundo, ex inconvenienti supra illato, quod Pontifice concedente sine causa speciali indulgentiam plenariam omnibus animabus purgatorii, factum teneret, quod per se absurdissimum est; ergo signum est rationabilem causam esse de substantia actus. Tertio, quia constat hanc potestatem non esse datum, ut indulgentiae concedantur solum propter liberandas animas a reatu pœnae, alioquin hic finis esset sufficiens etiam ad honestatem actus; ergo præcise data est, ut propter alias rationabiles causas indulgentiae concedantur. Quarto, quoties potestas est ad dispensandum, seu immutandum aliquo modo jus ab ipsomet superiore statutum, est de substantia et valore actus, ut non fiat sine justa et rationabili causa; hujusmodi autem est hæc potestas; ergo. Major habetur ex communione consensu omnium Theologorum, qui hac ratione dicunt, dispensationem in re pertinente ad jus divinum, sine causa factam a Pontifice, esse nullam, ut in voto, in matrimonio rato, etc. Et ratio a priori est, quia non potest irrationabilis voluntas inferioris irritare rationabilem voluntatem superioris, neque est verisimile superiorem talem dedisse potestatem. Item quia fere nullius momenti esset lex superioris, si inferior posset sine causa obligationem ejus cum effectu tollere. Minor autem declaratur, quia jus divinum est, ut qui peccavit, et nondum plane satisfecit, tali pena in purgatorio afficiatur; hoc autem jus magna ex parte immutatur, et in illo aliquo modo dispensatur, quoties quis absolvitur ab illa pena per indulgentiam; ergo.

6. *Objectio. — Solutio.* — Dices, divinum jus non esse aliud determinate, sed sub disjunctione, ut patiatur illam pœnam, si per aliam hujus vitæ moraliter æquivalentem non solvat, aut pro eo solvatur, alias non posset quis per propriam etiam satisfactionem hujus vitæ liberari a reatu illius pœnae sine alia speciali causa, multoque minus posset unus redimere pœnam alterius per sua privata suffragia sine simili causa, quia etiam his modis mutaretur jus divinum, si absolute positum esset. Si autem positum est cum illa disjunctione, non mutatur, neque in eo dispensatur per indulgentias, sed quoad alteram partem impletur; nam per indulgentiam fit condigna solutio pro alio ex thesauro Ecclesiæ; ad veritatem autem disjunctivæ sufficit, ut una pars impletatur. Respondeo, jus divinum absolute esse, ut peccata puniantur, et quoties

sed quia licet infinitus sit, nihilominus postulat rationabilem applicationem; neque enim Christus ipse meruit, aut voluit, ut divitiae suae indiscreto modo distribuerentur, seu potius dissiparentur. Nam, si hoc ipse meruisset, scilicet, ut applicatio sine causa facta, valida esset et accepta Deo, ipse potius per se hoc fecisset, applicando nobis efficaciter suas satisfactions ad redimenda omnia peccata quovis tempore committenda, absque alia causa, vel operatione nostra, praeter valorem sui meriti, prout his temporibus dicunt hæretici; sicut ergo hoc absurdissimum est, et contra fidem et bonos mores, ita etiam illud fuisse absurdum.

Ratio dubitandi enodatur.

8. His ergo modis sufficienter fundata est illa communis sententia, quæ verissima est, magisque roboratur respondendo ad rationem dubitandi in principio positam, præsertim ad exempla quæ in ea afteruntur. Concedimus ergo, generatim loquendo, multa illicite fieri, quæ facta tenent; negamus tamen concessiōnem indulgentiæ ex horum numero esse, sed ex his quæ et illicite et invalide fiunt. Negamus subinde in Pontifice essē potestatem ad talem indulgentiam concedendam; nam licet potestatem habeat ad concedendas indulgentias, non inde fit habere potestatem ad talem indulgentiam, quia non habet hanc potestatem nisi sub tali modo seu conditione, ut explicatum est, quod uno verbo dici potest, habere potestatem ad indulgentiam legitimam, quæ sola, juxta verum sensum et usum Ecclesiæ, indulgentia simpliciter dicenda est; nam alia potius est dissipatio, aut præsumpta, seu intenta indulgentia, quam vera.

9. *Primo exemplo respondetur.* — Ad primum exemplum respondetur, non omnem excommunicationem injustam esse validam; saepè enim est nulla, et tunc maxime, quando sine ulla legitima causa fertur, ex quo posset argumentum retorqueri. Quomodo autem aliqua excommunicatio injusta sit valida, infra suo loco dicetur, nam hic non potest breviter declarari; solum dico id solum posse contingere, quando talis injustitia non omnino tollit justam causam excommunicationis.

10. *Secundo exemplo satisfit.* — Ad secundum exemplum de absolutione ab excommunicatione distinguendum est: aut enim absolutione datur ab eodem, qui excommunicationem posuit, et tunc valida est, sive jure, sive

injuria detur, quia ipsem tollit vinculum, a cuius voluntate pendet; et eadem ratione valida erit, si a superiore detur, qui eminenter continet, ut sic dicam, voluntatem inferioris; at vero si is, qui absolvit, sit inferior, non poterit absolutio esse valida, si sit injusta; et ex hoc membro sumenda esset similitudo, quia concedens indulgentias, se habet ut inferior dispensator, ut declaratum est.

11. *Tertium exemplum eluditur.* — *Ratio redditur cur dispensatio absque causa in humano jure sit valida, non autem in divino.* — Ad tertium exemplum non desunt qui negant dispensationes in jejunio et similibus legibus humanis validas esse, si absque legitima causa concedantur, quia etiam illa dispensatio procedit a potestate clavium; quæ est etiam ministerialis, et data in ædificationem, et non in destructionem; et ideo non est data, ut ad libitum quispiam ea utatur, sed sub certa regula et mensura, pertinente ad commune bonum, sub qua non continetur dispensatio illa sine legitima causa concessa. Sed omissa hac sententia, quam nimis rigida et non satis fundatam censeo, melius respondet negando consecutionem, quia concessio indulgentiæ includit dispensationem in divino jure, ut explicatum est; neque in hoc petitur principium, quia jus non est tantum prohibitio concedendi indulgentias sine causa, illa enim sola non sufficeret ad irritandum actum; nam etiam est prohibitio divina et naturalis dispensandi sine causa in communi lege etiam humana, et nihilominus dispensatio non est irrita. Est ergo illud jus, quod latum est a Deo de justa vindicta peccatoris, quod suo modo sequitur ex natura rei ex ipso peccato. Ratio autem differentiæ quoad hoc inter dispensationem humani et divini juris est clara; nam quando dispensatur in jure divino, dispensatur, ut sic dicam, in alienis bonis, seu in aliena voluntate, et superiori; et ideo, ut valide fiat, requiritur causa, quia sine illa non consentit superior, et sine ejus consensu in tali negotio nihil fit. At vero per dispensationem legis humanæ dispensatur homo in re propria, seu in suam voluntate; et ideo factum tenet, quia etiamsi talis voluntas illicite et sine causa mutetur, tamen vere mutatur, et consequenter tollitur obligatio, quæ ab illa pendebat; sicut, si legislator humanus sine causa abroget totam legem a se latam, quamvis fortasse male faciat et cum detimento communis boni, nihilominus factum tenet, quia de facto mutat voluntatem suam, a qua

tota res pendebat. Et in idem redit quod alii dicunt, talem dispensationem esse validam, quia in ea se gerit dispensator, ut judex supremus, et non præcise ut gerens vices alterius; id enim intelligendum est de principe supremo non absolute, sed respective, id est, qui dispensat in re, quam ipse primo constituit, et quæ ab ejus voluntate pendet, tanquam ab ejus proxima principali causa. Quapropter necesse est loqui de homine dispensante in lege a se, vel ab æquali, vel ab inferiori lata; nam, si inferior dispensem in lege superioris, ut Episcopus in lege Pontificis, plane dispensatio non erit valida, si absque causa fiat, militat enim eadem ratio. Addo præterea, rationem aliam tactam in eodem exemplo de justitia legali et commutativa sustineri non incongrue posse; nam indulgentia sine causa concessa non immerito dici potest justitiae commutativæ repugnare; nam, si illa indulgentia consideretur ut absolutio judicaria, continet injustum judicium contra satisfactionem Deo debitam; si vero consideretur ut suffragium quoddam, est veluti eleemosyna quædam facta ex alicuius bonis in casu non concesso.

12. *Solutio ad quartum exemplum.* — *Cajetani responsio.* — *Impugnat.* — Quartum exemplum erat de beneficio collato indigno, vel minus digno. Et quidem de priori satis probabiliter dici potest esse invalidam, et humano, et divino jure, et naturali; quia est contra justitiam commutativam, cum gravissimo detimento boni communis; et quia dispensatio, seu alienatio thesauri Ecclesiastici a Prælato facta sine causa, vel necessitate, vel sufficienti compensatione, est per se irrita, quia Prælatus non est dominus illius thesauri, sed dispensator; ergo majori ratione idem dici potest de dispensatione beneficii facta indigno. At vero, quidquid sit de hac sententia, nunc non est sufficiens ad respondendum exemplo adducto, quia de collatione facta minus digno dubitari non potest quia sit valida, dummodo dignus sit, et de illo fere procedit idem argumentum; nam collatio illa etiam est contra divinum jus, et in eo se gerit concedens tanquam dispensator infidelis et iniquus. Cajet. ergo, tom. I Opusc., trac. 9, q. 1, ad 2, respondet concedendo collationem etiam indigno factam esse validam, et negando consequentiam; et rationem reddit, quia ministeria, seu beneficia, et indulgentiæ sunt in diverso genere dispensabilium: *Illum enim, inquit, efficacia ex solo pendet im-*

nia jura. Sequela patet, quia tunc etiam expedit magis habere indignum Prælatum, quam nullum, propter eadem incommoda, vel si tunc non sequuntur, in universum etiam non sequuntur. Unde objicitur tertio, quia etiamsi provisio sit invalida, acta ab electo eo titulo et communi existimatione reputato Prælato erunt valida juxta l. Bartholus, ff. de Officio prætoris, et juxta communem receptam doctrinam, et ita vitatur prius incommodum. Posterius autem fere nullum est, quia non agimus de quocunque minus digno, sed de simpliciter indigno, de quo non facile judicari potest, semperque præsumi debet dignus, qui evidentissime non cognoscitur indignus, quod raro contingit; inde licet oriantur dubia, deponi debent. Imo licet aliqui in particuliari constaret hanc personam esse indi- si tamen communi existimatione reputaretur gnam, digna, et haberetur ut verus Prælatus, teneretur ei parere, quia acta ejus essent valida, ut dictum est.

14. Aliud est agere contra jus divinum, aliud dispensare in jure divino.—Ut ergo rem hanc explicemus, advertendum est, aliud esse agere aliquid, vel donare, aut distribuere quidpiam contra jus divinum et naturale; aliud vero esse dispensare in ipso jure divino, tollendo vim et obligationem ejus. Cum ergo dicitur esse nulla dispensatio facta in jure divino sine causa, non priori, sed posteriori modo intelligentum est, quod exemplis et ratione manifeste declaratur. Nam, si quis habens superfluas divitias, eas distribuat inter homines divites, omissis pauperibus graviter indigentibus, sine dubio agit contra jus divinum et naturale, et nihilominus dispensatio valida est, quia per eam non tollitur obligatio illius juris divini, sed violatur. Secus vero eset, si aliquis posset dispensare in illo jure obligante ad dandam eleemosynam indigenibus ex superfluis; nam si id faceret sine legitima causa, nihil faceret. Sic etiam, si quis habens simplex votum castitatis, matrimonium contrahat sine alia causa legitima, contra jus divinum agit, et nihilominus matrimonium tenet, et tamen si illi concedatur dispensatio sine causa ad matrimonium contrahendum, dispensatio nulla est; sunt ergo illa duo longe diversa. Ratio autem est, nam lex divina prohibens factum ex ratione juris, seu præcepti tantum, non impedit factum quoad substantiam, vel effectum ejus, ut sic dicam, sed solum quoad honestatem ejus; lex enim cohibet voluntatem, tamen per se, non tollit

potestatem. Dico autem, *per se*, seu ex vi iuri, aut præcepti, quia ex alio capite, si tollat dominum, vel capacitatem, vel aliquid hujusmodi, potest actum irritare. Quando autem aliquis facit contra legem, non tollit ipsam legem; sed solum rumpit ejus obligationem, et ideo hoc non impedit, quominus actio possit esse valida. At vero lex per se et vi sua secum affert, ut a nullo inferiore tolli possit, nisi juxta prescriptum ipsiusmet legislatoris; per dispensationem autem in lege tollitur ipsa lex, saltem ex parte, seu quoad aliquem; et ideo talis dispensatio sine causa facta nulla est.

15. Germana difficultatis solutio.—Ex hac ergo doctrina ad propositum difficultatem dicimus, concessionem indulgentiae sine causa, non solum esse contra divinum jus prohibens illam, sed etiam esse aliquo modo dispensationem in divino jure de vindicta malefactorum, et in obligatione satisfaciendi; nam et hanc tollit, et rigorem illius juris multum remittit, ut explicatum est; collatio autem beneficii contra justitiam facta, est quidem contra divinum jus prohibens illam, non est tamen dispensatio in aliquo divino jure. Nam imprimis est donatio, seu distributio cuiusdam rei humanae; nam beneficium, licet res Ecclesiastica sit, et aliquo modo spiritualis, nihilominus res humana est, quae sub dominio et usum hominis cadit, et per homines immediate datur. Et deinde per illam donationem nullius divini juris obligatio tollitur, aut remittitur, quamvis aliqua violetur; et ideo, neque est exemplum simile, neque ex hac parte repugnat, collationem beneficii validam esse. Atque haec ratio æque procedit, sive collatio fiat minus digno, sive omnino indigno; nam præcise ex eo capite, quod est dispensatio contra jus divinum, neutra est invalida. An vero ex alio capite aliqua earum sit nulla, alio loco examinandum est. Nam illa, quae fit digno, licet minus, etiamsi non obliget electum ad relinquendum beneficium, neque electorem (ut puto) ad restituendum, non ideo est, quia tollat aliquam obligationem divini juris, sed quia nullum est divinum jus, quod talem obligationem imponat, eo quod actio illa non sit contra commutativam justitiam; et quia recipiens beneficium sufficiens est ad satisfaciendum suo muneri, etiamsi non sit optimus. Similiter etiam collatio facta indigno, licet demus ratam esse, non tollit ab eo obligationem relinquendi beneficium, nequaquam superiore, irritandi talem col-

lationem, atque ita nullam remittit obligationem divini juris, neque in eo dispensat, ideoque ex hoc capite non est irrita, si aliud non obstet. Quin potius, neque alienatio temporali bonorum Ecclesie facta a Prælato ex solo imperio est irrita ex eo capite, quod est dispensatio in jure divino, vel contra jus divinum; nam primum non est verum, et secundum præcise non sufficit. Est ergo nulla, quia fit sine dominio talium rerum, atque adeo sine potestate morali, necessaria ad valorem talis actionis.

16. *Objectioni occurritur.—Replicatio endatur.* — Dices: etiam collatio beneficii fit sine dominio in illud. Respondeo: jam hoc est aliud caput, de quo suo loco disputandum erit, an sufficiat; fieri enim potuit, ut licet collatio beneficii non fiat a Prælato, ut a domino, sed ut ab economo Christi, nihilominus ipse Dominus non postulaverit dignitatem recipientis ad valorem actionis, propter majus commodum Ecclesie, et quia ad subveniendum illi malo satis est, quod illa actio sit irritanda, etiamsi non sit irrita. In quo etiam differt a concessione indulgentiae. Nam, si haec facta sine causa semel fuisset rata, nunquam potuisset amplius irritari. Solum video instari posse de electione Summi Pontificis, quae licet fiat in persona indigna, si quoad cætera rite fiat, valida est, et irritari amplius non potest. Sed illud est peculiare, tum quia non conferunt homines illam dignitatem, sed Christus ipse, qui in eo casu ex prescripta lege confert dignitatem indigno propter summam Ecclesie necessitatem, ut tollantur schismata, et potest facere de indigno dignum, si sit capax et non resistat, seu se disponat ad quod tenetur, vel dignitati susceptæ renunciare. In concessione autem indulgentiarum nulla est hujusmodi necessitas, neque sequuntur vera aliqua incommoda ex eo quod sit necessaria causa legitima ad valorem earum, quia non est necessarium habere certam fidem in particulari de valore hujus vel illius indulgentiae, sed sufficit pia credulitas, supposita certa fide de potestate indulgentiarum; nam etiam in sacramentis non habemus hanc certam fidem de veritate hujus sacramenti in particulari, quatenus pendet ex hominis intentione, vel ex alia simili causa.

17. *Dubium.—Resolutio.* — Duo tamen hoc loco declaranda supersunt. Primum est, an, si quis quod in se est seu quod postulatur faciat ad lucrandam indulgentiam sine causa legitima concessa, saltem liberetur

sse valeat ad eas concesiones, quæ cum ea sunt.

— Secundum dubium est, an saltem valeant hujusmodi indulgentiae quoad alias concesiones, quæ cum eis fieri solent; ut, verbi gratia, datur facultas ad eligendum confessorem qui possit absolvere a casibus reservatis, dispensare in votis, et similia: an hæc om̄r